

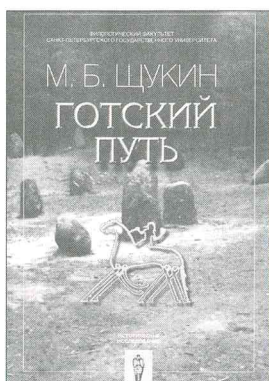
RECENZIJOS IR DISKUSIJOS

**М. Б. ЩУКИН. ГОТСКИЙ ПУТЬ. ГОТЫ,
РИМ И ЧЕРНЯХОВСКАЯ КУЛЬТУРА.**

[GOTŲ KELIAS. GOTAI, ROMA
IR ČERNIACHOVO KULTŪRA]

**САНКТ-ПЕТЕРБУРГ: ФИЛОЛОГИЧЕСКИЙ
ФАКУЛЬТЕТ САНКТ-ПЕТЕРБУРГСКОГО
ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА,**

2005, 576 p., 1000 egz.

Lietuvos archeologai ir visi besidomintys senąja baltų ir kaimyninių genčių praeitimi sulaukė gana įdomios bei vertingos Marko Ščiukino knygos „Gotų kelias“ (Готский путь). Nors knyga skirta gotų ir germanų genčių praėičiai, tačiau įvykiai pateikiami labai plačiame europiniame kontekste ir todėl neretai tiesiogiai paliečiama baltų genčių istorija. M. Ščiukinas šiuo metu dirba Ermitaže, yra vadovaujantysis mokslo darbuotojas, slavų-sarmatų archeologinės ekspedicijos, dirbančios Ukrainoje, Kryme, Moldovoje, vadovas. Taip pat jis yra Peterburgo universiteto profesorius, skaito paskaitas studentams archeologams. M. Ščiukinas yra išrinktas Vokietijos archeologijos instituto nariu-korespondentu.

Tai jau trečioji didesnė žymaus Peterburgo archeologo knyga. Pirmoji knyga „Rome and the Barbarians of the Central and Eastern Europe in the 1st cent. BC – 1st cent. AD“ (Roma ir barbarai Centrinėje ir Rytų Europoje I a. pr. Kr.–I a. po Kr.) buvo išspausdinta Oksforde 1989 m. ir mūsų skaitytojui mažiau žinoma. Antroji knyga „На рубеже эр“ (Eri sandūroje) susilaukė nemažo mūsų skaitytojų dėmesio ir neretai cituojama Lietuvos archeologų darbuose.

Recenzuojama knyga „Gotų kelias“ yra M. Ščiukino daugelio metų mokslinius tyrimus apibendrinantis darbas. Įvade autorius nurodo, kad knyga

pradėjo rašyti dar 1982 metais. Nemažai medžiagos buvo paskelbta atskirais straipsniais. Pagrindinė knygos gija – gotų tautos klajonės ir naujos tėvynės paieškos. Tačiau autorius knygoje nemažai dėmesio skiria teorinėms archeologijos problemoms. Ypač tai pasakytina apie archeologinių radinių ir kultūrų datavimą, archeologinių duomenų ir rašytinių šaltinių sugretinimą etninių problemų sprendimui. Autoriui svarbu parodyti, kaip gotų kraustymasis atsiliepė jų kelyje sutiktų vietinių kultūrų raidai. Lietuvos archeologus ir skaitytojus, pratusius prie mūsų archeologinėje literatūroje paplitusio labai nekonkreto ir plataus (dažniausiai kelių šimtmečių laikotarpio) datavimo, gali labai nustebinti autoriaus pastangos kiek galima siauriau datuoti archeologinę medžiagą. Kartais autorius stengiasi archeologinę medžiagą ar procesus datuoti dešimties ar net kelių metų tikslumu. Tos jo pastangos yra labai svarbios gretinant archeologinius duomenis su rašytiniais šaltiniais. M. Ščiukinas visur ieško priežastingumo ryšio. Jis stengiasi kiekvieną materialinės kultūros pokytį paaiškinti istoriniais įvykiais, bendra to meto politine situacija, todėl jo pasakojimas tampa įdomus, įtraukia skaitytoją į istorinių įvykių Europoje verpetą. Reikėtų pastebėti dar vieną recenzuojamos knygos privalumą – dėstymo populiarumą. Tai nėra sausas mokslinių teorijų išdėstymas. Autorius rašo kartais net su poetiniais intarpais, gyvų mokslinių diskusijų, susitikimų su kitais tyrinėtojais, jų pokalbių, ekspedicijų prisiminimų aprašymais. Neretai galime atsekti paties autoriaus minties raidą. Jis užduoda sau klausimus, bando į juos atsakyti, o jei nesiseka, palieka tai spręsti kitiems arba net nurodo, kad tai, matyt, niekada nebus išspręsta.

Šioje recenzijoje tik bendrais bruožais norėčiau papasakoti autoriaus pateiktą gotų kelionės aprašymą, daugiau dėmesio skirdamas M. Ščiukino pateiktiems naujiems archeologinės medžiagos datavimo niuansams, labiau paliesdamas baltiškąją knygos tematiką bei įdomybes.

Knygos struktūra gerai apgalvota. Ją sudaro devyni gana dideli skyriai. Pirmasis knygos skyrius „Vietoj prologo“ skirtas pagrindinių terminų, šaltinių, metodikos aptarimui. Autorius nurodo, kad knygoje aptariama gotų istorija nuo jų protėvynės paieškų Skandinavijoje, t.y. laikotarpis, siekiantis I tūkstantmečio pr. Kr. laikus, iki jų likučių, dar minimų rašytiniuose šaltiniuose kaip Gotų kuni-gaikštystės Kryme sutriuškinimu 1475 m. M. Ščiukinas nurodo, kad skaitytojas, matyt, pastebės I tūkstantmečio I pusės įvykių aprašymo kiekybinę persvarą. Tai susiję su tuo, kad autorius šioje dalyje pateikia daugiausia savo tyrinėjimų duomenis ir yra šio laikotarpio specialistas. Vėlesnių laikų aprašymai yra paremti apibendrintais kitų autorių tyrinėjimais.

Vienas iš I skyriaus poskyrių skirtas etnoso, kultūros, chronologijos teorinėms problemoms. Aptariamos archeologinės rekonstrukcijos galimybės. Autorius pastebi, kad istorinis-archeologinis tyrimas labai primena tyrėjo kriminalisto darbą. Jam liudininų apklausa – tai senovės autorių darbai. Kaip jau minėta, viso tyrimo darbo pagrindas yra dirbinių tipologija, koreliavimas ir labai tikslus siauras radinių datavimas. Aptaręs datavimo metodikos pagrindus, autorius pereina prie pagrindinių periodizacijos ir jos susiejimo su bendraeuropiniais istoriniais įvykiais problematikos. Pastebėjęs, kad Europos barbarikumo romėniškų įtakų laikotarpis prasideda nuo B₁ periodo, M. Ščiukinas kaip labai svarbų įvykį išskiria 6 m.e. metus. Tai Romėnų sąjungos su Marabodo vadovaujama germanų valstybe sudarymo metai. Tuo metu į barbarų teritoriją masiškai pateko žalvariniai ir stikliniai indai. Prasadėjo Romos įtakų laikotarpis. Lyginant įvežtinius romėniškuosius ir vietinius daiktus, galima šių teritorijų archeologinių radinių sinchronizacija. Antras svarbus Centrinei ir Šiaurės Europai įvykis buvo markomanų karai 162–180 m., dėl kurių barbarų teritorijoje kito ginkluotė, skydų umbai bei rankenos, diržų sagtys, segės ir kt. Aptardamas K. Godlowskio, H.-J. Eggerso ir kt. autorių išgalėjusias Europos archeologines periodizacijas bei chronologines sistemas, M. Ščiukinas atkreipia dėmesį į tai, kad materialinės kultūros kaita

tiesiogiai susijusi su bendrapolitine situacija. Šį skyrių užbaigia poskyris apie pagrindinį to meto rašytinį šaltinį – Jordano „Getiką“. Autorius nurodo šio veikalą atsiradimo aplinkybes ir priežastis, konstatuoja, kad tai greičiau politinis pamfletas negu istorinė tiesa. Tačiau taip pat pažymi, kad „Getikoje“ kartu yra pateikta daug unikalios informacijos apie gotus.

Antrame skyriuje „Skanza, Gotiskanza ir Europinė Sarmatija“ aptariami laikai iki gotų išikūrimo Vyslos žemupyje. Tai gotų protėvynės klausimas, Velbarko kultūros raida bei kultūrinė situacija „Europos Sarmatijoje“.

Spręsdamas gotų protėvynės klausimą, autorius taip ir suformuluoja poskyrio pavadinimą: „Ar buvo išėjimas iš Skandinavijos?“ Tai daugiausia kitų autorių nuomonių sąvadas. Remdamasis Skandinavijos, Vokietijos, Lenkijos autorių darbais M. Ščiukinas atskleidžia įvairių autorių nuomonių skirtumą bei įvairovę, bando apskaičiuoti, kuriuo metu galėjo vykti legendinių Beringo žmonių persikraustymas iš Skandinavijos, jeigu toks buvo. Toliau seka Velbarko kultūros raidos apžvalga Vyslos žemupio regione. Šiuo klausimu pastaruoju metu vyksta labai intensyvūs tyrinėjimai. Archeologai yra pasiekę apčiuopiamų rezultatų. Daugiausia remiamasi lenkų archeologo R. Wolangievičiaus tyrimų duomenimis. Apibūdinamos atskiros Velbarko kultūros zonos, aptariamas jų datavimas. Įdomūs autoriaus pastebėjimai apie laidojimo papročius, vyrų kapų nebuvimą E zonoje bei archeologinių duomenų sugretinimas su Tacito rašytinės istorijos duomenimis. Ypač intriguojantis M. Ščiukino ekskursas į Tacito aprašytus Cezario, Burebistos, Marabodo ir Katualdos laikus. Tai jau politinės istorijos tyrinėjimas, ypač daug dėmesio kreipiant į romėnų ir germanų santykius bei politinius įvykius. Rekonstravęs jų eigą, autorius bando nustatyti, kaip tai atsispindi archeologinėje medžiagoje. Tai jau tikrai primena detektyvo tyrimą. Kartografuodamas atskirus archeologinius radinius bei nustatydamas jų paplitimo arealą, M. Ščiukinas istorinius įvykius susieja su konkrečiomis teritorijomis, archeologinėmis kultūromis, gentimis. Čia vėl remiasi gausiais lenkų, čekų, slovakų, vokiečių archeologų darbais. Aptardamas Odros žemupio, Greifsvaldo

įlankos pakrančių ir Riugeno salos etnokultūrinę situaciją cituoja savo pokalbius ir diskusijas šiuo klausimu su R. Wolangievičiumi. Tai ypač vaizdžiai atsiskleidžia dviejų žymiausių Europos archeologų bendravimo būdas ir stilius. Šie pasamprotavimai, klausimų ir atsakymų į juos pateikimas parodo iš tiesų sudėtingą to meto etnokultūrinę situaciją Baltijos pietuose. Nustatęs neabejotinai gotiškus pėdsakus pietinėje Baltijos pakrantėje, M. Ščiukinas retrospektyviniu metodu vėl bando sugrįžti prie gotų protėvynės paieškų. Ypač jo dėmesį traukia Švedijoje 58–59° paralelėje esantis Vestergotalando, Ostergotalando ir Gotlando salos regionas. Autorius užsimena apie švedų archeologų B. Nermano, O. Almgreno ir kt. nurodytus kultūrinius bei archeologinės medžiagos panašumus su Rytprūsių medžiaga. Apibendrinamas švediškos archeologinės literatūros apžvalgą M. Ščiukinas konstatuoja, kad šios šalies tyrinėtojai mieliau imasi tyrinėti bronzos amžiaus ir vikingų epochos medžiagą, tuo tarpu romėniškų įtakų epocha lieka dar mažai tyrinėta. Palyginti nedidelė romėniškojo laikotarpio radinių kolekcija neleidžia susidaryti bendresnio Skandinavijos kultūrų vaizdo, neįmanomi ir detalesni chronologijos tyrimai. Gotų protėvynės klausimo sprendimą apsinkina ir tai, kad dar II–I a. pr. Kr. egzistavo kultūriniai ryšiai tarp Skandinavijos ir Pševoro bei Oksyvo kultūros žmonių.

II skyriaus 4 poskyris „Europos Sarmatija“ – sarmatai, bastarnai, venetai“ yra įdomus Lietuvos skaitytojams, kadangi šiame skyrelyje aprašytos Rytų Europos miškų zonos archeologinės kultūros. M. Ščiukinas, remdamasis Klaudijaus Ptolomėjaus „Geografija“, „Europos Sarmatija“ vadina visas gentis, gyvenusias tarp Baltijos ir Juodosios jūros. Tai Zarubincų, Vakarų baltų pilkapių, Sembos pusiasalyje lenkų archeologų išskiriama Dolkaimio-Kovrovo ir šalia jos – Bogačevo kultūros; rytuose paplitusios Brūkšniuotosios keramikos, Dniepro–Dvynos ir Djakovo kultūrų gentys. Aptardamas baltiškašias kultūras M. Ščiukinas bendrais bruožais nurodo jų teritorijas, etninę priklausomybę, lenkų ir lietuvių archeologų skirtingas nuomones apie vakarų baltus, apie lietuvių archeologų pastarojo meto

pastebimus vakarų baltų pėdsakus didesnėje šiandieninės Lietuvos dalyje. Jis teigia, kad tuo metu dar nebuvo subyrėjusi baltų-slavų vienybė. Zarubincų kultūrą autorius sieja su bastarnų gentimi. Djakovo kultūrą priskiria ugrosuomių gentims. Apibendrinami knygoje pateikti duomenis apie baltus galime konstatuoti, kad autorius baltams skyrė labai nedaug dėmesio.

Toliau apžvelgiamas sarmatų regionas prie Juodosios jūros, išskiriamos klajokliškos kultūros. Dažnai remiamasi Strabono, Plinijaus Vyresniojo ir kt. antikos autorių darbais. Kaip įdomybę galima paminėti, kad jau tuo metu ryšiuose su rytų šalimis svarbų vaidmenį vaidino narkobiznis. Tai patvirtina Priekaukazės archeologijos paminklų tyrinėjimų duomenys. Jau I a. duomenys leidžia teigti apie tamgų, t.y. didikų, šeimų skiriamojo ženklų egzistavimą numizmatikoje ir epigrafijoje.

Supažindinant su bastarnais ir venetais vėl trumpam sugrįžtama prie Baltijos jūros regiono. Teigiama, kad venetų vardas kai kurių antikų laikų autorių buvo taikomas labai plačiai teritorijai ir apėmė miškų zoną į rytus nuo Baltijos jūros. Prisimenama ir Ventos upė Lietuvos bei Latvijos pajūryje. Įdomi mintis, kad R. Wolangievičius venetišku vadina Vyslos žemupio regioną. Taip pat autorius iškelia naują hipotezę, kad venetų vardas čia galėjo būti perkeltas iš dabartinės Italijos, Romos provincijos Venetijos prie Adrijos jūros su sostine Akvilėja. M. Ščiukino nuomone, jie ir organizavo prekybą gintaro keliu. M. Ščiukino nuomone, kaip tik su šiais įvykiais gali būti susijusi Lietuvos metraščių legenda apie Palemoną. Taigi, jo nuomone, legendose racionalaus grūdo yra (p. 70). Kaip to patvirtinimą prisimenama prūsiškos serijos akines seges ir jų paplitimo arealą. Teigia, kad gotų atėjimas į Vyslos žemupio regioną galėjo būti viena iš priežasčių, kodėl vakarų baltai pasislinko šiaurės rytų kryptimi į Brūkšniuotosios keramikos kultūros teritoriją.

Skyrius užbaigiamas Chavor tipo radinių paplitimo Europoje analize. Chavor radinių tipas – tai pagal Gotlando saloje, Chavor vietovėje, rasto juvelyrinių dirbinių lobio stilistiką išskiriama archeo-

loginių radinių grupė. Tai labai prabangūs, dažniausiai iš aukso, daryti pakabučiai, antkaklės, kaušeliai ir kt. dirbiniai. Jie pirminiame gotų kraustymosi etape geriausiai atspindi sarmatų ir germanų kontaktus. Kadangi Lietuvoje tokių radinių nerasta, ties jų problematika neapsistosi, tik paminėsiu, kad, M. Ščiukino nuomone, kai kurios Lietuvos ir Latvijos pilkapiuose randamos žalvarinės antkaklės trimitiniais galais turi puošybos elementų, primenančių Chavor tipo radinius.

Trečias skyrius – „Gotai ir Černiachovo kultūros kilmės problema“ skirtas gotų kraustymuisi iš Vyslos žemupio į Juodosios jūros regioną ir Ukrainos stepes. Pradžioje smulkiai nagrinėjami rašytiniai šaltiniai apie gotų pasirodymą Europos pietryčiuose. Jie rodo, kad gotai prie Dunojaus paribio suaktyvėjo apie 230–240 metus. Taip pat galima teigti, kad 166–242 m. kažkokios gotų grupės jau pasiekdavo Romos imperijos ribas. Tam pasitelkiami ir archeologijos duomenys. Remdamasis jais autorius konstatuoja, kad gotai Juodosios jūros kryptimi slinko gana lėtai, ir vadina tai „šliaužiančia“ migracija. Taip pat jis konstatuoja, kad tarp baltų ir gotų susidarė gana plati negyvenama „abipusės baimės ir siaubo“ zona. Ji tęsiasi maždaug nuo Karaliaučiaus iki Odesos. Čia ir vėl M. Ščiukinas daro gana ilgą vingį į absoliučios chronologijos problematiką. Kaip to rezultatas – ypač vertingos jo sudarytos europinių įvykių ir archeologinių kultūrų raidos chronologinės lentelės (27, 28 pav.). Susisteminus chronologijos duomenis ir juos susiejus su istoriniais įvykiais toliau bandoma išspręsti Černiachovo kultūros atsiradimo klausimą. Rusų ir ukrainiečių archeologų nuomonės šiuo klausimu yra labai skirtingos. Čia M. Ščiukinas jaučiasi kaip žuvis vandenyje. Tai daugelio jo straipsnių problematika. Todėl šis skyrius gali būti kaip metodinis vadovėlis radinių datavimo ir jų interpretavimo klausimais. Dar toliau autorius aptaria Černiachovo kultūros priešaušrę bei etnokultūrinę situaciją iki čia ateinant gotams. Skyrių vainikuoja III a. vidurio–IV a. pradžios istorinių įvykių apžvalga.

Ketvirtas skyrius – „Konstantino-Konstancijaus epochos Černiachovo kultūros fenomenas“ skirtas vidinei Černiachovo kultūros raidai nagrinėti. Auto-

rius gana smulkiai aprašo kultūrai būdingus laidojimo papročius, įkapes, būstus. Keliose vietose jis mini analogijas ar panašumus su baltų gentimis. Jo teigimu, Černiachovo kultūroje jaučiama kažkokia vakarų baltų keramikos įtaka. Panašumų randama indų ašelių formose, taip pat rasta 0,9 proc. brūkšniuotosios keramikos, būdingos rytų baltams. Įdomūs poskyriai apie runų raštą, šukas bei gotų šukuosenas, amuletus, seges. Kaip ir anksčiau aptarti skyriai, šis irgi baigiamas politinės istorijos apibendrinimu. Istoriniai įvykiai siejami su archeologiniais duomenimis.

Penktas skyrius – „Germanariko–Atanariko valstybė“. Jis pradamas intriga. M. Ščiukinas nurodo, kad Germanarikas rašytiniuose šaltiniuose minimas Rex (Karalius), o Atanarikas – Judex (Teisėjo) titulu. Šis titulas Romos imperijoje taikomas pasienio provincijų gubernatoriams. Autorius nagrinėja įvairius šių titulų aiškinimo variantus. Vienas iš jų – kad Atanarikas galėjo būti atstovas senos gentinės aristokratijos ir vykdyti žynio funkciją, o Germanarikas – karo vadas. Tai primintų prūsuose žinomą Videvučio ir Brutenio valdymo sistemą. Toliau užsimena apie Jordano „Getikoje“ aprašytą aisčių ir kitų miškų zonos genčių nukariavimą (p. 208). Įdomūs autoriaus samprotavimai apie minėto gotų karo žygio kryptis. Skyrius daugiausia paremtas Peterburgo išeivio Prancūzijoje Mišelio Kazanskio tyrinėjimų duomenimis. Kartografuojant analogiškus archeologinius radinius nustatyta, kad jau tada egzistavo Baltijos jūros (Dauguvos upe) – Volgos–Kamos–Uralo „kailiukų prekybos kelias“. Archeologiniai duomenys leidžia teigti, kad jau IV a. viduryje egzistuoja „karinės demokratijos“ valdymo sistema. Kaip tik tuo metu Europoje pasirodo hunai. Autorius vėl atsiverčia Jordaną ir nagrinėja IV a. vidurio politinę situaciją Juodosios jūros regione. Pasitelkiama net „Nibelungų giesmė“, islandų sagos. Tekste daug neaiškumų ir spėlionių. Autorius iš kruopelyčių stengiasi rekonstruoti bent jau numanomą įvykių eigą. Hunų įsiveržimas į Europą nutraukė Černiachovo kultūros egzistavimą. Ir vėl skrupulingai bandoma nustatyti vėlyviausių Černiachovo kultūros kapų kompleksų datavimą. Tyrimas rodo, kad Černiachovo kultūra egzistavo iki 455 m., t.y. iki mūsų prie Nedao upės.

Šeštasis skyrius – „Gotai imperijoje. Nuo Adria-nopolio iki Romos“. Tai laikotarpis nuo 376 iki 410 m. Remdamasis gausiais rašytiniais šaltiniais M. Ščiukinas rekonstruoja gotų kovas Romos imperijos teritorijoje. Kartais jis neranda vieno ar kitų procesų loginio paaiškinimo. Tada lieka tik spėlioti. Taip, pavyzdžiui, jis nusako 395–396 m. žiemą staiga išaugusi gotų aktyvumą. Jis spėja, kad tuo metu, matyt, vyko kažkokios ekologinės katastrofos. Rašytiniai šaltiniai apie tai nutyli, tačiau archeologiniai duomenys rodo, kad kažkas nepaprasta vyko.

Septintasis skyrius – „Nuo Attilos iki Teodoriko“. Neįmanoma net trumpai suminėti visų knygoje aprašomų įvykių. Jie kaip kaleidoskope keičia vieni kitus, tačiau jų aprašymai labai realistiniai. Čia vaizduojama to meto Attilos dvaro kasdienybė, diplomatinės vingrybės, kovų tradicijos ir kt. Tačiau visą laiką žavi autoriaus siekis išsiaiškinti įvykių priežastis. Skyrius apima laikus iki ostgotų įsitvirtinimo Ravenoje ir Teodoriko valdymo. Čia autorius vėl prabėgom prisime-na baltus, Plinkaigalio kapinyno kapą su gotiška plokšteline sege, Taurapilio kunigaikščio kapą. Ir visa tai aiškina Teodoriko ryšiais gintaro keliu. Neatmeta galimybės, kad kažkokia prie Nedao sumušta hunų karių grupė per Pabaltijį, aplenkdamas avarų ir bulgarų kontroliuojamas žemes, jau pramintu gintaro keliu veržėsi Juodosios jūros link. Tai dar viena nauja Lietuvos archeologinės medžiagos traktavimo versija. Toliau M. Ščiukinas nebeplėtoja šios temos, kadangi nenori nutolti nuo Teodoriko temos.

Aštuntasis skyrius – „Didžiojo tautų kraustymosi epochos įvykių archeologija“. Tai vėl archeologo tyrimas. Šiame skyriuje autorius nemažai dėmesio skiria dirbinių stilistikai, ornamentikai, gamybos technologijoms ir datavimui. Jis išskiria tris pagrindinius juvelyrinių dirbinių stilius. Pirmasis – kerbšnitinis (vok. k. *Die Kerbe – įpjova ir zu schnitten – raižyti, drožinėti*), antrasis – provincinis Siosdalo stilius (tai kiek supaprastintas pirmasis stilius, paplitęs nuo Skandinavijos iki Volynės ir Dunojaus vidurpio) ir trečias – polichrominis („kraujo ir aukso“); granatais puošti dirbiniai, paplitę nuo Altajaus iki Galijos ir Šiaurės Afrikos. Autorius ir vėl imasi sukonkretinti, kaip jis sako, „folklorinį“ Didžiojo tautų

kraustymosi epochos dirbinių datavimą. Be abejo, tai viena iš svarbiausių recenzuojamos knygos dalių. M. Ščiukinas išskiria atskiras Romos provincijų kultūrinės fazes, nustato joms būdingus dirbinius, ornamentikos ir gamybos stilius. Manau, kad jis tai atlieka be priekaištų. Tai titaniškas darbas. Tik pabandęs tai daryti gali suprasti, kiek darbo tai reikalauja. Autorius tik nurodo, kad knyga yra skirta ne archeologams specialistams, bet plačiajai visuomenei, todėl jis skelbia tik išvadas. Koreliacines lenteles ir tipologines dirbinių eiles jis praleidžia. Jo nuomone, ne specialistui tai gali sukelti tik nuobodulį. Manau, kad ir su pateikta medžiaga Lietuvos archeologams labai vertėtų susipažinti. Tada, detalizavus lietuviškos archeologinės medžiagos chronologiją, ir mūsų proistorė gal taptų gerokai įdomesnė.

Kaip įdomybę išskirčiau VIII skyriaus 5 poskyrį „Epochos lobiai“. Autorius jame skelbia visus žymiausius Tautų kraustymosi epochos lobius, pradant Childeriko kapu, Pietrosa ir baigiant Desanos lobiu. Įdomiausia tai, kad dauguma to meto lobių buvo rasti dabartinės Rumunijos teritorijoje. Čia aprašyta lobių sudėtis, radimo aplinkybės, saugojimo vieta ir kt. Dauguma lobių buvo skelbti dar XIX a. gana retoje literatūroje. Todėl dabar ši informacija pateikta vienoje vietoje. Stebina lobių turtingumas. Tai auksas, sidabras, medalionai, monetos, brangakmeniai. Nors imk ir bėk kasti.

Skyrius baigiamas gotų pėdsakų paieškomis Europos archeologinėje medžiagoje. Čia nurodyti gotams būdingi dirbiniai, pateikti jų paplitimo žemėlapiai. Aprašyti gotiškieji pėdsakai Italijoje, Galijoje ir Ispanijoje.

IX skyrius – „Paskutiniai gotų istorijos puslapiai. Vietoj epilogo“ nusako gotų likimą. Jame pasakojama apie vestgotus Ispanijoje IV–VIII a. Ir vėl randame atskirą skyrelį, pavadintą „Apie baltų-ispau kontaktus“. Jame pasakojama apie Ispanijos muziejuose saugomą baltų gintarą ir jo dirbinius. Autorius sako, kad jį šokiravo matyti gintaro karolių kiekiai vestgotų kapuose (p. 413). Pastebima, kad ispaniškose publikacijose apie kapinynus neatsispaudi ši informacija. Be to, pastebi, kad gintaro Ispanijoje yra gerokai daugiau negu Italijoje, kur valdė Teodori-

kas, rašęs laišką aisčiams ir dėkojęs už atsiustą gintarą. Taip pat prisimenamas V. Toporovo straipsnis apie galindus Ispanijoje.

Atskiras poskyris skirtas gotams Kryme ir Kaukaze. Čia ir vėl pateikiama informacija apie Krymo gotų ryšius su Lietuva. Nagrinėdamas Čatyrdago kapinyne rastus degintinius kapus, M. Ščiukinas atkreipia dėmesį į kape 15 rastą segę su emaliu. Jis žino tik vienintelę šios segės analogiją, esančią Kauno muziejuje. III–IV a. Krymo–Lietuvos ryšiai labai aiš-

kūs. Autorius mini V. Kazakevičiaus straipsnius apie ietigalius kalavijo formos plunksna ir kt. Jis teigia, kad galima būtų susieti minėtų dirbinių kompleksus ir patikslinti kai kurių Lietuvos radinių datavimą.

Užbaigiant gotų temą galima paminėti, kad gotai Kryme išliko iki 1475 m. XV a. jie net buvo įkūrę nepriklausomą Gotiją. Tačiau šis valstybinis darinys su sostine Mangupe žlugo po turkų antpuolio.

Taigi knyga yra įdomi, parašyta lengvu stiliumi, ją verta perskaityti ir pasimokyti.

Valdemaras ŠIMĖNAS